

**SİYER KAYNAKLARINDA HZ. MUHAMMED (AS)'IN
PEYGAMBERLİĞİNİN BAŞLAMASIYLA İLGİLİ BİLGİLERİN DİL VE
YORUM BİLİMİ BAKIMINDAN TAHLİLİ**

*Kasım ŞULUL**

Özet

Bu makalede siyer-megâzî kaynaklarında Hz. Muhammed'in bi'setine dair verilen bilgiler dil ve yorum bilimi açısından ele alınmaya çalışılmıştır. Bu maksatla hem ıstılahlar/terimler üzerinde durulmuş hem de temel kaynaklarda Hz. Muhammed (as)'ın peygamberliğinin başlamasına dair kaydedilen bilgiler klasik hadîs ve siyer şerhleri esas alınarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Vahiy, resûl, Cebrâil, Kâbe, sadık rüya.

Abstract

This article deals with the information provided by the *Sirah-Maghazi* literature on the prophethood of the Prophet *Muhammad* (puh) from the linguistic and hermeneutic point of view. To do so, the article examines the specific terms and also interprets the information on the beginning of prophethood of the Prophet provided in the main sources in comparison with the information in the classical commentaries of hadith and sirah.

Keywords: Revelation, prophet, Gabriel, Ka'bah, dream come true.

* Doç. Dr., Harran Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslâm Tarihi Öğretim Üyesi.

Giriş: Bazı temel terimler

1- Vahiy (الوحي) kelimesi, “vahâ” (وحي) fiilinin mastarıdır. Sözlükte, “gizli ve süratli bildirmek” gibi manalara gelir. Vahiy kelimesinin çoğulu “vuhiyy”dir¹ Şer’î bakımdan vahiy, Allah’ın Peygamberi’ne (as) indirilen kelimadır ve dinin esaslarını bildirmektir.

Mastarın ism-i mefûl olabilmesinden hareketle, vahiy terimiyle, bazen “vahyolunan” (الموحي) manası kastedilir: “O (bildirdikleri) vahyedilenden başkası değildir”.²³

11- Resûl ve nebî

Resûl ve nebî kelimeleri peygamber anlamına gelir. Peygamber kelimesi, Farsça’dan Türkçe’ye geçmiştir.

Resûl, kendisine amel ve tebliğ emri vahyedilen insandır. Risâlet kelimesinden türemiştir. Risâlet ise Allah’ın, seçtiği kimselere: “Ben seni (peygamber olarak) gönderdim. Benim adıma tebliğde bulun” demesidir. Risâlet, “Allah ile akıllı mahlûkatı arasındaki elçilik” müessesesini de ifade eder. Risâlet, nübüvveti gerektirir ve kapsar.

İrsâl; Allah’ın, gönderildiği kimselere mesajı ulaştırmayı peygambere emretmesidir. İrsâl kelimesinde, peş peşe izlemek ve tekrar etmek manası vardır. Bu demektir ki, tebliğin tekrar tekrar yapılması emredilmiş yahut ümmet, onu sürekli izlemekle sorumlu tutulmuştur.

Nebî kelimesinin anlamı ile ilgili iki görüş zikredilmiştir:

1- “Kendisine haber verilmiş” (منبأ) demektir. Yüce Allah, onu gaybına muttali kılmış ve peygamberi olduğunu bildirmiştir. Kelime faîl (فعليل) kalıbında olup mefûl manasına gelir.

2- “Kendisine vahyedileni insanlara haber veren (münbi’/muhbir: مخبر/منبئ)” demektir. Kelime faîl (فعليل) kalıbında olup fâil manasına gelir.

Ayrıca, yücelik manasına gelen “en-nebvetu” (النبوة) kelimesinden

¹ الوحي: مصدر وحي إليه يحي من باب وعد، وأوحى إليه بالآلف مثله، وجمعه وحي. والأصل فعول مثل فلوس

² en-Necm Sûresi 53/4.

³ Şemseddin Ebû Abdullah Muhammed b. Yusuf es-Salihî eş-Şâmî’nin (ö. 942/1536), *Subulü’l-Hudâ Ve’r-Reşâd Fî Sireti Hayri’l-İbâd*, thk. Adil Ahmed Abdülmevcûd - Ali Muhammed Meûz, Beyrut 1414/1993, II,278.

türemiş olduğu da söylenmiştir. Çünkü peygamberin rütbesi, diğer mahlûkata göre yüksektir.

Hemzeli olduğunda “en-nebeu” (النَّبَأُ: haber)” kelimesinden gelmiş olur. Çünkü peygamber, Allah’tan haber verendir.

Nebî; kendisine bir şeriat vahyedilmiş, ama bunu tebliğ etme emri verilmemiş kişidir. Eğer tebliğ emredilirse, o zaman resûl olur.

Şöyle de denilmiştir: Tebliğ emredilip bir kitabı olmazsa yahut kendisinden önceki şeriatın bazı hükümleri neshedilmemişse o, nebîdir. Bunlar olursa o, resûldür. Bu durumda iki görüşte de resûl, nebîden daha hususîdir.

Bu iki kelimenin eş anlamlı olduğu da söylenmiştir. Âyette bu kelimeler: “(Ey Muhammed!) Biz, senden önce hiçbir resûl ve nebî göndermedik ki...”¹ şeklinde geçer. Bu âyette nebî ve resûl kelimelerinden her ikisi için de *irsal* (gönderme) terimi kullanılmıştır. Bu görüşe şöyle itiraz edilmiştir: Eğer bunlar eş anlamlı olsaydı, eşsiz bir kelâm olan bir âyette tekrar edilmesi uygun olmazdı. Öyleyse, âyette resûl kelimesinden önce “erselnâ”, nebî kelimesinden önce ise takdiren gizli bir “nebbe’nâ” fiili bulunmaktadır.²

111. İnzâl

Nüzûl, inzâl, tenzîl, münezzel gibi kelimeler “نزل” kök fiilinden türetilmiştir.

İsfahânî’ye göre, Ehl-i sünnet ve’l-cemaat âlimleri, Yüce Allah’ın kelâmının münezzel (indirilmiş) olduğunda ittifak halindedir.

İnzâl kavramında ise ihtilaf edilmiştir:

1- İnzâl, açıktan okumaktır.

2- Yüce Allah, kelâmını Cebrâil’e, semânın yüksek bir yerinde ilham etmiş ve ona okuyuşunu öğretmiştir. Cebrâil daha sonra onu yeryüzüne inerek ulaştırmıştır.

Tenzilde iki tarz vardır:

¹ el-Hac Sûresi 22/52.

² Şâmî, II,278-279.

1- Hz. Peygamber (as), beşeriyet sûretinden sıyrılarak melekîyet sûretine geçmiş ve Cebrâîl'den Allah kelâmını almıştır.

2- Melek, beşeriyet sûretine geçer, Hz. Peygamber (as) da ondan vahyi alır. Birincisi, iki durumdan en zor olanıdır.

Hadîs şârihlerine göre, konuşan ile dinleyen arasında bir ilişki doğar. Bu ilişki iki şekilde olabilir:

1- Ya dinleyen, ruhânî galebe ile konuşanın,

2- ya da konuşan dinleyenin vasfına bürünür.

Başka bir deyişle:

1- Ya dinleyen, konuşanın galip etkisiyle derin bir kişisel değişikliğe uğrar,

2- ya da konuşan aşağı inip bir parça dinleyenin vasıflarına bürünür. Şüphesiz birincisi daha güç ve çetindir.¹

Kutub er-Râzî, *Keşşâf Hâşiyeleri*'nde² şöyle demiştir: İnzâl mastarı sözlükte:

1- "Barındırmak" (الإيواء),

2- "Bir şeyi yüksekte aşağıya hareket ettirmek/indirmek" (تحريك الشيء من علو إلى سفلى) mânâlarına gelir. İki mânâ da kelâmda gerçekleşmez. İnzâl kavramı, kelâm konusunda mecâzî mânâda kullanılır. "Kur'ân, Yüce Allah'ın zatıyla kaim bir mânâdır." Bunu diyenlere göre, Kur'ân'ın inzâlî, Yüce Allah'ın zatıyla kaim bir mânâyâ delâlet eden kelimeler ve harfler yaratıp onları Levh-i Mahfuz'a yerleştirmesidir. Bu tarif, birinci mânâyâ uygundur. İnzâl ile, Kur'ân'ın Levh-i Mahfuz'dan sonra dünya semasına yerleştirilmesi de kastedilmiş olabilir. Bu da ikinci manaya uygundur. - Tîbî'ye göre de- peygamberlere kitap inzâl edilmesinden kasıt, meleğin Allah'tan vahyi alması veya Levh-i Mahfûz'dan ezberlemesi ve onu indirip peygamberlere ilkâ etmesidir.

¹¹ Toshihiko Izutsu, *Kur'ân'da Allah ve İnsan*, çev. Süleyman Ateş, Yeni Ufuk Neşriyat, s. 157.

² Kutbuddin Muhammed b. Mes'ûd b. Muslih el-Fârisî eş-Şîrâzî eş-Şâfiî (634-710/1236-1311): *Hâşiyeye ala Kitâbi'l-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl li'z-Zemahşerî*: Eserin yazması: Süleymaniye Kütüphanesi, numara: 183; Ayasofya, numara: 366' da kayıtlı bulunmaktadır.

“Biz onu (Kur’ân’ı) Kadir gecesinde indirdik”¹ meâlindeki âyet: Beyhakî’ye göre: Biz, onu meleğe duyurduk, kavrottuk ve işittiği şekliyle indirdik, anlamına gelir. Bu durumda melek, onu yukarıdan aşağıya taşımış olur.

Ebû Şâme şöyle demiştir: Bu mânâ, Kur’ân’a veya ondan herhangi bir şeye izafe edilmiş bütün inzâl lafızlarında ortak olan mânâdır. Kur’ân’ın ezeli olduğuna ve onun, Allah’ın zâtıyla kâim bir sıfat olduğuna inanan Ehl-i sünnet âlimleri bu mânâyı ihtiyaç duyar.

Muhammed b. Ahmed b. Halil el-Hûlî şöyle demiştir: Münezzel/indirilmiş Allah kelâmı iki türlüdür:

1- Yüce Allah’ın Cebrâil’e “Gönderildiğin peygambere de ki: Allah, şöyle şöyle yapmanı, şunları emretmeni buyuruyor” der. Cebrâil, Allah’ın kelâmını anlar, peygambere inerek söylenileni aktarır. Fakat bu aktarma duyduğunun aynısı olmayabilir. Bu şuna benzer: Bir hükümdar, güvendiği birine “Filana de ki: Hükümdar sana diyor ki: Hizmette gayret et ve ordunu savaş için hazırla!” der. Elçi, bu sözü: “Hükümdar sana: Hizmetimde gevşeme ve ordunun dağılmasına müsaade etme. Onları savaşa teşvik et” şeklinde söylerse, bu mesajı ulaştırmada o kimseye yalancılık ve kusur isnad edilemez.

2- Yüce Allah, Cebrâil’e “Bu yazıyı peygambere oku!” der. Cebrâil, Yüce Allah’ın kelâmını değiştirmeden indirir. Bu da şuna benzer: Bir kral, ferman yazar ve onu eminine teslim eder: “Bunu filana oku!” der. Elçi bunun bir harfini de bir kelimesini de değiştirmes. Suyutî’ye göre, Kur’ân ikinci kısımdır; birinci kısım ise sünnettir. Cebrâil’in Kur’ân’ı indirdiği gibi sünneti de indirdiği varittir.²

iv. Bi’set

Bi’set, sözlükte “göndermek, yöneltmek; yaratmak” gibi anlamlara gelir. Kur’ân-ı Kerîm’de “peygamberlikle görevlendirmek”,³ “ilham etmek”,⁴ “ölüleri diriltmek”,⁵ “uykudan uyandırmak”,¹ “musallat etmek”² gibi değişik

¹ el-Kadr Sûresi 97/1.

² Bkz. Şâmî, II,254-256.

³ el-Bakara Sûresi 2/129,213.

⁴ el-Mâide Sûresi 5/31.

⁵ el-Bakara Sûresi 2/56,259.

anlamlarda kullanılmıştır.

Bi'set, "Allah'ın, kullarından dilediğini nübüvvet ve risâletle görevlendirmesi", özelde ise "Hz. Muhammed (as) ın risâletle görevlendirilmesi" manasına gelen bir terimdir.³

A. Geçmiş Peygamberlerin Hz. Muhammed'in Peygamberliğini Müjdelemesi

Yüce Allah, Hz. Muhammed'den önce gönderdiği her peygamberden, ona (as) inanılması, tasdik edilmesi ve muhaliflerine karşı ona yardım edilmesi ve onlardan, bu görevleri kendilerine inanacak ve tasdik edecek herkese ulaştırılması sözünü almıştı. Peygamberler üzerlerine düşen bu hak ve ödevleri yerine getirdiler.

Bu hakikati ifade eden Kur'ân-ı Kerîm'in bazı âyetleri meâlen şöyledir:

"Muhakkak ki o (Kur'ân) âlemlerin Rabbinin indirmesidir. Onu Rûhu'l-emîn (Cebrâil) indirdi. Senin kalbine; uyarıcılardan olman için apaçık Arapça bir dille. O, şüphesiz daha öncekilerin kitaplarında (تُور) da vardır.⁴ Benî İsrail bilginlerinin onu bilmesi, onlar için bir delil değil midir? Biz onu Arapça bilmeyenlerden birine indirseydik de bunu onlara o okusaydı, yine ona iman etmezlerdi. Onu⁵ günahkârların kalplerine böyle soktuk. Onun için, acıklı azabı görünceye kadar ona iman etmezler".⁶

"Hani Allah, peygamberlerden: 'Ben size Kitap ve hikmet verdikten sonra sizdekileri tasdik eden bir peygamber geldiğinde ona mutlaka inanıp yardım edeceksiniz' diye söz almıştı. 'Kabul ettiniz ve bu ahdimi yüklediniz mi?'

¹ el-En'âm Sûresi 6/60; el-Kehf Sûresi 18/12.

² el-İsrâ Sûresi 17/15.

³ A. Lütfi Kazancı, "Bi'set", DİA, İstanbul 1992, VI,217.

⁴ Kur'ân-ı Kerîm'in Hz. Muhammed'e indirileceği, yahut da Kur'ân-ı Kerîm'in manası, özü ve ana prensipleri önceki hak kitaplarda da vardı. Tefsirlere göre âyet-i kerîmede her ikisi de anlatılmış olabilir.

⁵ Tefsirlere göre âyet-i kerîmede "Onu" zamiri, "küfür"e gönderilirse "-Kendi günahları yüzünden- soktuğumuz küfür öyle yerleşmiştir ki, azabı açıkça görmeden imana gelmezler" manası çıkar. Aynı zamir "Kur'ân-ı Kerîm"e de gönderilebilir. O takdirde "Kur'ân-ı Kerîm'i kendi dilleriyle indirdik, manasını kalplerine iyice soktuk; yine de azabı görmeden iman etmezler" manası kastedilmiş olur.

⁶ eş-Şuarâ Sûresi 26/192-196.

dediğinde, 'Kabul ettik' cevabını vermişlerdi. Bunun üzerine Allah: O halde şahit olun; ben de sizinle birlikte şahitlik edenlerdenim, buyurmuştu."¹

"Onlar ki, ellerindeki Tevrat'ta ve İncil'de (isimleri ve sıfatları) yazılmış şeriat sahibi Ümmî Peygamber'e (Muhammed'e) uyarlar. Ve o, onlara iyiliği emreder, kötülükten meneder. Temiz şeyleri helal, murdar şeyleri haram kılar. Onların ağır yüklerini indirir, bağlandıkları zincirleri kırar. O Peygamber'e inanıp ona saygı gösteren, ona yardım eden ve onunla birlikte gönderilen nûr'a (Kur'ân'a) uyanlar var ya, işte kurtuluşa erenler onlardır."²

"Hatırla ki, Meryem oğlu İsa: 'Ey İsrail oğulları! Ben size (gönderilmiş) Allah'ın elçisiyim, benden önce gelen Tevrat'ı doğrulayıcı ve benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müjdeleyici olarak geldim', demişti. Fakat o, kendilerine açık deliller getirince: Bu apaçık bir büyüdür, dediler."³

"Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûa varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelenendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vaat etmiştir"⁴

¹ Âl-i İmrân Sûresi 3/81.

² el-A'râf Sûresi 7/157. Ayette geçen "ümmi" kelimesi, okuma yazma bilmeyen karşılığında kullanılmış olup Resulullah'ın bir vasfıdır. Yüce Allah'ın onu bu vasıf ile açıklaması ümmi olduğu halde ilmin bütün kemalâtına sahip olmasındandır ki, bu da onun hakkında bir mucizedir. Ayette geçen ağırlıklar ve zincirlerden maksat, Tevrat'ta bulunan ve günah işleyen azaların kesilmesi, elbisenin pislik değen kısmının kesilip atılması gibi uygulanmasında güçlük çekilen hükümlerdir. İslâm dini bu ağır hükümleri kaldırarak insanları bir tür meşakkat zincirlerinden kurtarmış; kolay ve uygulanabilir hükümler koymuştur.

³ es-Saf Sûresi 61/6.

⁴ el-Feth 48/29. Hz. Peygamber ve ashabının ilk ve son durumları bir benzetme ile anlatılmaktadır. İlk defa yere atılan bir tohum tanesi gibi filizlenmeye başlayan Müslümanlar, gittikçe güçlenerek koca bir ordu olmuşlar, İslâm tohumunu ekenler bu duruma son derece sevinirlerken, onların bu güçlü durumunu gören kâfirler de öfkeden çatlar hale gelmişlerdi.

(Bir zamanlar İbrahim, İsmail ile beraber Beytullah'ın temellerini yükseltiyor ve şöyle dua ediyorlardı) *“Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin”*.¹

“Daha önce kâfirlere karşı zafer isterlerken kendilerine Allah katından ellerindeki (Tevrat'ı) doğrulayan bir kitap gelip de (Tevrat'tan) bilip öğrendikleri gerçekler karşularına dikilince onu inkâr ettiler. İşte Allah'ın lâneti böyle inkârcıdır”.²

“Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (o kitaptaki peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanurlar. Buna rağmen onlardan bir gurup bile bile gerçeği gizler”.³

“Kendilerine kitap verdiklerimiz onu (Resûlullah'ı) kendi oğullarını tanıdıkları gibi tanurlar. Kendilerini ziyan edenler var ya, işte onlar inanmazlar”.⁴

Evet Zebûr, Tevrat, İncil, Zebur gibi kutsal kitapların ve peygamber sahifelerinin (suhuf-u enbiya) Hz. Muhammed (as) ın peygamberliğini hatta onun (as) ashabının sıfatlarını haber verip müjdeledikleri Kur'ân-ı Kerîm'in bildirmesiyle (nassıyla) sabittir. Tevrat, İncil ve Zebûr'un ibareleri; Kur'ân-ı Kerîm gibi i'câzlı; yani “taklid edilemez ilâhî vahyin esas şekli” değillerdir. Evet Kur'ân-ı Kerîm müstesna ilâhî kitapların hiçbiri “i'câz/taklid edilemezlik” vasfına sahip değillerdir. Çünkü Kur'ân- Kerîm, ilâhî vahyin esas şeklidir. Halbuki Tevrat ve İncil'i, peygamberler mana olarak Allah'tan aldılar ve normal durumlarına döndükten sonra aldıkları

¹ el-Bakara Sûresi 2/29.

² el-Bakara Sûresi 2/89.

³ el-Bakara 2/146. Yahudiler Tevrat'ta, Hristiyanlar da İncil'de ahir zaman peygamberinin vasıflarını gördüler, onun gelmesini beklediler; her nesil bunu kendinden sonra geleceklere anlattı ve inanmalarını tavsiye etti. Bunun için her iki zümre de bu Peygamberin gelmesini dört gözle bekliyorlardı. Ancak onun Araplar arasından ve bir yetim kimse olarak gönderildiğini görünce sırf ırkçılık gayret ve düşüncesiyle inkâr ettiler. Hâlbuki onun hak peygamber olduğunu, kendi oğullarını bilip tanıdıkları gibi biliyorlardı.

⁴ el-Enâm Sûresi 6/20; Abdülmelik b. Hişâm el-Himyerî (ö. 218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa es-Sakkâ - İbrâhîm el-Ebyarî - Abdülhâfız Şelbî, Mısır 1936, I,249; Ebu'l-Fida İsmâil b. Kesîr (701-774/1301-1372), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, thk. Mustafa Abdülvâhit, Beyrut 1976, I,286-287, 320-321.

o manaları kendi sözleriyle anlattılar. Sürekli yapılan tercümelemler, müfessirlerin sözleri, yanlış teviller ve kasıtlı bazı tahrifat (bile bile değiştirmek; yani hahikisinin yerine sahtesini koymak¹) sonucunda pek çok yabanî kelimeler asıl Tevrat, İncil ve Zebur'un metinlerine karışmıştır. Böylece o kitaplarda tahrifat ve değişiklikler çoğalmıştır. Meşhûr allâme Rahmetullah-ı Hindî, Tevrat, İncil ve Zebur'un binlerce yerde tahrif edilip değiştirildiğini Yahûdi ve Hıristiyan ilim adamlarına kanıtlamıştır. Buna rağmen Hüseyin-i Cısrî, Hz. Muhammed (as) in peygamberliğine dair o kitaplardan 110 delil çıkarmış ve *Risâle-i Hamûdiyye* adlı değerli eserinde kaydetmiştir. Muasır bazı araştırmacılar ise Zerdüş, Hindu ve Budist doğu kutsal metinlerinde de alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Muhammed (as) ı müjdeleyen verilerin bulunduğuna dair kuvvetli deliller serdetmişlerdir.²

Hz. Muhammed (as) da: “(Ben) atam İbrahim'in duası, İsa'nın da müjdesiyim. Annem, kendisinden bir nur çıktığını ve o nurun Şam³ saraylarını kendisine aydınlattığını görmüştü”⁴ buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem, geçmiş peygamberlerle ilişkisini şöyle izah etmiştir: “Benimle benden önceki diğer peygamberlerin misali, şu kimsenin misali

¹ “Yahudilerden bir kısmı kelimeleri yerlerinden değiştirirler (يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِهِ) dillerini eğerek, bükerek ve dine saldırmak (Peygambere karşı) “İşittik ve karşı geldik”, “dinle, dinlemez olası”, “râinâ” derler. Eğer onlar “İşittik, itaat ettik, dinle ve bizi gözet” deselerdi şüphesiz kendileri için daha hayırlı ve daha doğru olacaktı; fakat küfürleri (gerçeği kabul etmemeleri) sebebiyle Allah onları lânetlemiştir. Artık pek az inanurlar” (en-Nisâ Sûresi 4/46). Yahudiler Allah'ın kendilerine gönderdiği kitabı tahrif etmiş, kelime ve cümlelerin yerlerini değiştirmiş, manalarını saptırmış, gerçekleri ve bu arada Hz. Peygamber'in geleceğini müjdeleyen kısımları örtmüş, bozmuş ve inkar etmişlerdir. Resulullah'ın zamanında da ilk anda kötü maksatlarını belli etmeyecek sözler kullanarak onu tahkir etmek ve kinlerini tatmin eylemek yoluna gitmişlerdir. Mesela “rainâ” kelimesi “bizi gözet” manasına gelir. İşte buna benzer kelime oyunları ile akıllarınca Peygambere hakaret ediyorlardı. Âyet-i kerîme, onların oyunlarını bozmakta ve haklarında hayırlı olacak yolu göstermektedir.

² Bkz. A. H. Vidyarthi – U. Ali, Zerdüş, Hindu, Budist Doğu Kutsal Metinlerinde Hz. Muhammed, çev. Kemal Karataş, İnsan Yayınları, İstanbul 1994.

³ İslâm coğrafyacılarına göre Şam, bugünkü Filistin, Ürdün, Lübnan ve Suriye'yi kapsamaktadır.

⁴ قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، مَا كَانَ يُدْعَى أَمْرًا؟ فَقَالَ: دَعْوَةُ أَبِي إِبْرَاهِيمَ، وَيُسْمَى عَيْسَى بْنِ مَرْيَمَ، وَرَأَتْ أُمِّي أَنَّهُ خَرَجَ مِنْهَا نُورٌ أَضَاءَتْ لَهُ [فُصُورُ الشَّامِ] bkz. el-Hâkim, *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, VIII,228; IX,450,451 (eş-Şâmile Cd); et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, VII,192; XIII,171 (eş-Şâmile Cd).

gibidir: O kimse, mükemmel ve güzel bir ev yapmıştır, sadece köşelerinin birinde bir kerpiç yeri boş kalmıştır. Halk, evi hayranlıkla dolaşmaya başlar ve o eksikliği görüp: 'Bu eksik kerpiç konulmayacak mı?' der. İşte ben bu kerpiciyim; geldim ve peygamberlerin sonuncusu (hâtemu'n-nebiyyîn) oldum".¹ Hadîste, geçmiş peygamberler ve insanları irşat etmek üzere getirdikleri şeriatlar, temelleri atılıp, üzerine duvarları örülmüş, tamamlanmak üzere tek kerpici eksik kalmış, mükemmel güzel bir binaya benzetilmektedir. İşte bu risâlet binasını tamamlayacak sonuncu tuğla Hz. Muhammed (as) olmuştur. Nitekim Peygamberimiz (as), güzel ahlâkı tamamlamak için gönderilmiştir.

İbn Arabî, işaret edilen tuğlanın, mezkûr evin temelinde olduğunu ve bu konulmazsa evin çökeceğini bildirmiştir.²

B. Hz. Muhammed'in Bi'seti

Halvete çekilip Allah'a yönelerek tefekkür etmek Hz. İsmâil neslinden gelenler arasında bir adetti. Her nesilde böyle yalnızlık köşesine çekilerek belli bir dönemi uzlet hayatıyla geçiren birkaç kişi çıkardı. Aynı geleneğe bağlı olan Kureyş kabilesi Hanîfleri³ de Câhiliye devrinde recep ve ramazan gibi senenin belirli aylarında, Allah'a yaklaşmak ve arınmak için inzivaya çekilirlerdi. Hz. Muhammed'in dedesi Abdülmuttalib de bunlardan biriydi ve Allah'ın varlığına, ceza ve mükâfat yeri olarak âhiretin mevcudiyetine inanır, zaman zaman Hirâ Dağı'ndaki mağaraya çekilip kendini ibadete verirdi. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'in de Hirâ'da belirli bir yeri vardı.⁴

Ebû Tâlib, ilerleyen yıllarda İslâm'dan dolayı karşılaştığı şiddetli muhalefet nedeniyle Resûlullah'ı ölünceye kadar teslim etmeyeceğini ve

¹ Buhârî, "Menâkib", 61/18.

² Şâmî, II,292.

³ Hanîf, her türlü batıl dinden uzak durup, yalnızca hak dine yönelen kişi demektir. İslâm öncesi Câhiliye devrinde ise Hz. İbrâhîm'in dininin kalıntılarına bağlı olan ve bu dini arayan kişilere hanîf denilmekteydi.

⁴ Şâmî, II,238; Martin Lings, Hz. Muhammed'in Hayatı, çev. Ali Çavuşoğlu, Ankara 2000, s. 90; F. Günel, "Hira", DİA, İstanbul 1998, XVIII,121.

bırakmayacağını hem kendi kavmine hem de başkalarına bildirdiği meşhur kasidesinde Kureyş'in bu âdetini şöyle anmıştır:

"Hakkımızda kötü söz söyleyen ve haksız olarak bize kötülük eden herkesten Allah'a sığınırım.

Sevr dağına, Sebir dağına yerine oturtana ve inzivaya çekilmek üzere Hirâ Dağı'na çıkıp inene yemin ederim.

Mekke ovasında bulunan Beyt'e/Kabe'ye ve hiç bir şey gözünden kaçmayan Allah'a sığınırım.

Sabah akşam etrafında toplanıp ellerini sürdükleri Hacerülesved'e sığınırım.

*İbrahim'in kayada bıraktığı ayak izine sığınırım."*¹

-Kur'ân nuru ilk olarak orada indiği için Cebel-i Nûr diye de anılan-Hirâ Dağı, Mekke'nin takriben 5 km kuzeydoğusunda bulunmaktadır.²

Hirâ Dağı, çevresindeki diğer dağlardan daha dik ve yüksektir. Çıkılması zor çıplak ve kaygan kayalardan meydana gelen sivri tepesi, uzak mesafelerden kolaylıkla fark edilir. Hirâ Dağı'nın Kabe'ye yönelik ve eğimli bir zirvesi vardır. Hirâ mağarası da o zirvededir. Hz. Peygamberin hayatında çok önemli bir yeri bulunan bu ünlü mağara, zirvenin 20 m. kadar aşağısındadır. Bu mekân mağara olarak anılmakla birlikte aslında üst üste yığılan kaya blokları arasında kalmış iki tarafı açık, sivri tonozlu tünele benzer şekilde gayri muntazam bir boşluktan ibarettir. Girişin karşısındaki ve Kabe yönündeki açıklık Kabe manzaralıdır.

Ru'be b. el-'Accâc:

".....Emin ve güvenilir sakinlerinin Rabbine,

Hirâ'nun eğimli zirvesindeki mağaranın Rabbine yemin olsun" meâlindeki bir şiirinde buna işaret etmiştir.³

İçerideki boşluk, bir kişinin başı tavana değmeyecek şekilde ayakta durabileceği kadar yükseklikte ve yere uzanabileceği kadar genişlik ve uzunluktadır. Mağaraya tabii kayalardan oluşan yüksek basamaklarla

¹ İbn Hişâm, I,292,293.

² *el-Alâmu'l-Vâridetu fî Sireti İbn Hişâm*, s. 256 (eş-Şâmile Cd).

³ İbn Kesîr, I,390.

çıkılır ve dar bir düzlükten geçerek girilir.

Hiz. Muhammed (as) da peygamberlikten/bi'setten önceki birkaç yılda, otuz sekiz yaşına geldiğinde¹ Yüce Allah, kendisine halveti/yalnız kalmayı sevdirdi. O (as) yalnız kalmayı her şeyden çok seviyordu.

Hiz. Muhammed (as), bazı işleri için evinden çıkıp şehirden uzaklaşıp Mekke dağlarının arasına ve ovalarının derinliklerine dalardı.

Hiz. Muhammed (as), her yıl Ramazan ayı boyunca² azığı bitene kadar Hirâ Dağı'ndaki mağaraya çekilip tefekkürle Allah'a yönelmeye başladı.

Hirâ'da halvet; inziva, kulluk ve Kabe'yi seyir ibadetlerini içerir.³

Siyer kaynakları, Hiz. Muhammed'in halvete çekilip tefekkürle Allah'a yönelmesi durumunu, "kulluk yapmak" manasına gelen "tahannüs" (التحنُّث) ve "tahannüf" (التحنُّف) kelimeleriyle tabir etmişlerdir. "Tahannüf"; yani hanîf olmak; Câhiliye devri Araplarına göre "putlara tapmaktan uzak durmak, tefekkür etmek ve Allah'a yönelmek manasındaki Hiz. İbrâhîm'in dinine bağlanmaktır".⁴ Hiz. Muhammed (as) a bi'setten sonra da bir "hanîf" olarak Hiz. İbrâhîm'in dinine uyma emrinin Kur'ân-ı Kerîm'de⁵ verilmesi bu görüşü destekler.⁶

O (as), Hirâ mağarasındayken yanına gelen yoksullara bir şeyler yedirir, oradan ayrıldığında ise önce Kabe'yi yedi defa veya Allah'ın dilediği kadar

¹ Şâmî, II,229; Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed İbn Deybe eş-Şeybânî (ö. 944/1537), *Hadâikü'l-Envâr ve Metâliü'l-Esrâr fî Sireti'n-Nebiyi'l-Muhtâr*, thk. Abdullah İbrâhîm el-Ensârî, Mekke 1993, I,34.

² İbn Hişâm, I,251,252; Ebu'l-Abbâs Ahmed b. Yahya b. Câbir el-Belâzürî (ö. 279/892), *Ensâbü'l-Eşrâf*, thk. Süheyl Zekkar - Riyaz Zerkeli, Beyrut 1996, I,116.

³ Şâmî, II,238.

⁴ M. Asım Köksal, *Efendimiz ve Yolu*, İstanbul 2003, s. 13.

⁵ "(Yahudiler ve Hıristiyanlar Müslümanlara:) Yahudi ya da Hıristiyan olun ki, doğru yolu bulasınız, dediler. De ki: Hayır! Biz, hanîf olan İbrâhîm'in dinine uyarız. O, müşriklerden değildi." el-Bakara Sûresi 2/135.

⁶ Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-Beyhakî (384-458/994-1066), *Delâilü'n-Nübüvve ve Ma'rifetu Ahvâli Sâhibi's-Şerî'a*, thk. Abdülmü'tî el-Kal'acî, Beyrut 1985, II,135-136,142,146-147; A. L. Kazancı, "Bi'set", DİA, VI,217-218; Şaban Kuzgun, "Hanîf", DİA, İstanbul 1997, XVI,35-36.

tavaf eder sonra evine giderdi.¹

Yine o (as), bu sıralarda, birtakım nurlar görüp sesler işitiyor, taşlar ve ağaçlar kendisine: “Ey Allah Elçisi! Sana selâm olsun” şeklinde selâm veriyordu. Bunu duyan Allah Elçisi (as), etrafına bakınır fakat ağaç ve taşlardan başka bir şey görmezdi.

Hz. Muhammed (as) ın bi’seti, -onun peygamberliğini müjdeleyen-sadık rüyalar ile -vahyin ilk inişinden altı ay önce Rebiülevvel ayında başladı.² Altı ay devam eden bu hal süresince³ o (as) yalnız kalmak istiyordu. Başlangıçta Cebrâil’in Hz. Peygamber’e uyku halindeyken gelmesi, uyanıklık halinde gelmeye bir nevi hazırlıktır. Bunu, Musa b. Ukbe *el-Megâzî*’sinde Zührî’den açıkça nakletmiştir. Alkame b. Kays’ın: “Başlangıçta –kalpleri sükûnete ersin diye- rüya halinde peygamberlere bir şeyler gelir. Sonra da onlara vahiy indirilir” şeklindeki sözleri bu hakikati teyit eder.⁴ Evet, bu dönemde ve bundan önceki dönemde, Hz. Muhammed Muhammed (as) ın yaşadığı haller peygamberliğe hazırlık dönemi olarak tabir edilebilir.

Ebû Süleyman el-Hattâbî, Resûlullah (as) ın peygamberliğinden önceki sadık rüyalar, yalnız kalma sevgisi, Hirâ’da halvet ve tefekkür gibi haller, nübüvvetinin mukaddimesi (irhâsât) kabilindedir. Bunlar, nübüvvetin zuhuruna basamak olan ilk şeylerdir. Halvet, kalbi meşgalelerden, zihni düşüncelerden arındırır; doğru düşünmeye yardım eder. İnsanoğlu, kendisini sıkı bir riyazet ve gözetime tabi tutmadan alışkanlıklarını terk edemez. İşte Yüce Allah, işin başında peygamberi Muhammed (as) a lütfederek, halkın alışkanlıklarını unutmaları ve onların kötü huylarından uzaklaşması için ona halveti sevdirmiş, insanlara karışmaktan

¹ İbn Kesîr, I,391,402.

² İbn Hişâm, I,249-250; Beyhakî, II,135,142; Abdurrahmân Süheylî (508-581/1114-1185), *er-Ravdü'l-Unuf fi Şerhi's-Sîreti'n-Nebeviyye li İbn Hişâm*, thk. Ömer Abdüsselâm es-Selâmî, Beyrut 1421/2000, II,254,257,281; Muhammed b. Abdilbaki b. Yusuf b. Ahmed b. Ulvân el-Mısırî ez-Zürkânî el-Ezherî el-Mâlikî (ö. 1122/1710), *Şerh ale'l-Mevâhibi'l-Ledünniyye*, thk. Muhammed Abdülaziz Hâlidî, Beyrut 1996, I,386; Zeynüddin Ahmed b. Ahmed b. Abdillatif ez-Zebîdî, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, mütercimi ve şarihi: Ahmed Naim - Kâmil Miras, Ankara 1987 (bu eser, “*Tecrîd Tercemesi*” şeklinde kaynak gösterilmiştir), XII,273.

³ Beyhakî, II,135,142; *Tecrîd Tercemesi*, XII,273.

⁴ İbn Kesîr, I,387; Şâmî, II,229.

alikoymuştur. Kalbi huşu ile itaat ederek, mizacının vahiy almaya müsait hale gelmesi, böylece zorluk ve güçlkle karşılaşmaması için Allah ona takva düsturları kazandırmış, huzurundaki kulluk makamında ikamet ettirmiştir. İşte bütün bunlar, üstleneceği büyük göreve hazırlık mahiyetinde olmuştur. Daha sonra tevfik-i ilahi ve müjde gelmiş, ilahî kuvvetle onu yakalamış, beşerî noksanlıklar tedavi edilmiş, nebevî faziletler de onda toplanmıştır.

Hz. Muhammed'in, Kureys'in sapık âdetlerinden sakınması, putların pisliklerinden onurlu şahsiyetini uzak tutması, onlardan nefret ederek itikâfa yönelmesi, iyilik ve Allah'a yakınlık manası taşır.¹

C. Kur'an-ı Kerim'in İlk Nâzil Olan Âyetleri

Hz. Muhammed'in (as) yaşı 40 sene 6 ay kadar olduğunda² Yüce Allah onu bütün insanlara bir rahmet ve müjdecî olarak gönderdi. Şöyle ki: Hz. Muhammed (as), bir süre sadık/sâlih/doğru rüyalar gören ve yukarıda bir nebze temas edilen birtakım harikulade olaylara mazhar oldu. Sonunda Vahiy meleği Cebrâil, Hz. Muhammed (as) a, Hirâ Dağı'ndaki mağarada bulunduğu 17 Ramazân Cuma³ sabaha karşı gelerek, peygamberlikle görevlendirilmiş olduğunu bildirdi ve el-'Alak Sûresi'nin ilk beş âyetini vahyetti.⁴

¹ Şâmî, II,238.

² Şâmî, II,225.

³ Muhammed b. İshâk b. Yesâr'ın (85-151/704-768), *es-Sîre: Kitâbi'l-Mebde' ve'l-Meb'as ve'l-Megâzî*, thk. M. Hamidullah, Konya 1981, s. 101,109-110; İbn Hişâm, I,249,250,251,256; Beyhakî, II,133-134,146-147.

⁴ İbn İshâk, s. 100-103; Ebû Bekir Abdürrezzâk b. Hemmâm es-San'ânî (ö. 211/826-27), *el-Musannef* (Ma'mer b. Raşid'in *el-Câmi'*yle beraber), thk. Habîburrahmân el-A'zamî, Beyrut 1403/1983, V,321-324; Buhârî, "*Bed'i'l-Vahy*", 3; Müslim, "*el-İmân*", 1/252; İbn Hişâm, I,259-262; Belâzürî, *Ensâb*, I,115 vd.; Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr b. Yezîd b. Hâlid et-Taberî (224-310/838-923), *Tarihü'l-Ümem ve'l-Mülûk*, Beyrut 1987, II,390; Beyhakî, I,155; İbnü'l-Cevzî (Ebu'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed el-Bağdâdî et-Teymî el-Kureşî -510-597/1116-1201-), *el-Vefâ bi Ahvâli'l-Mustafa*, thk. Muhammed Zührî en-Neccârî, Riyad ts. I,265,266; Ebu'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Ali b. Hacer el-Askalânî (ö. 852/1449), *Fethü'l-Bârî bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdülaziz b. Abdillâh b. Bâz, Suudi Arabistan ts., VIII,714,715,716; T. Izutsu, s. 207; Emin Işık, "*Alak Sûresi*", DİA, İstanbul 1989, II,333.

Hız. Peygamber'in hanımı ve Müminlerin annesi Âişe (r.anha) anlatıyor: Vahiy sâlih/doğru rüyâlar ile başladı. Resûlullah'ın gördüğü her rüya sabah aydınlığı gibi çıkardı. Ondan sonra kalbine yalnızlık sevgisi bırakıldı. Bir miktar azık alıp Hirâ Dağı'ndaki mağarada yalnızlığa çekilirdi. Ailesinin yanına gelinceye kadar adedi muayyen gecelerde halvete çekilip tefekkürle Allah'a yönelirdi. Sonra yine Hatice'nin yanına dönüp, bir o kadar zaman için yine azık tedarik ederdi. Derken Hirâ mağarasında bulunduğu sırada Resûlullah'a aniden Hak (vahiy) geldi.

Melek, ona: "Oku" dedi.

O da: "Ben okuma bilmem", cevabını verdi.

Peygamber buyurdu ki: O zaman Melek beni alıp takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bırakıp yine: "Oku" dedi.

Ben de ona: "Okuma bilmem", dedim.

Yine beni alıp ikinci defa takatim kesilinceye kadar sıktı. Sonra beni bırakıp yine: "Oku", dedi.

Ben de: "Okuma bilmem", dedim.

Nihayet beni alıp üçüncü defa sıktı. Sonra beni bırakıp: *"Yaratan Rabbinin adıyla oku! O, insanı yapışkan bir kan pıhtısından yarattı. Oku! Rabbin nihayetsiz kerem sahibidir. O Rab ki kalemle öğretendir. O, insana bilmediğini öğretti"*¹ dedi.²

¹ el-Alak Sûresi 96/1-5.

² Cebrâil, Hz. Muhammed'in sabrını ölçmek, edebini güzelleştirmek, peygamberlik yükünü taşımaya razı olmasını sağlamak ve kendisine vahyedilecek şeyin azametini dikkatini çekmek için böyle davrandı. Nitekim Yüce Allah: *"Doğrusu biz sana (taşınması) ağır bir söz vahyedeceğiz"* (el-Müzemmil Sûresi 73/5) buyurmuştur. (İbn Kesîr, I,393-394). İbn Hacer'e göre ise "Oku!" emrinin tekrar edilmesindeki hikmet, vahyin iniş gayesi olan imanun üç şeye münhasır olduğuna işaret eder: Söz, amel (pratik) ve niyet. Öte yandan vahyin üç şeye şamil olduğuna işaret edilmiştir: Tevhid, ahkâm/hükümler ve kıssalar. Resûlullah (as) ın ilk vahyi alırken karşılaştığı zor durum, Kur'ân-ı Kerîm'in nüzûlü esnasında karşılaştığı sıkıntılara bir mukaddimedir. Cebrâil'in onu tekrar sıkmasının bir hikmeti de şudur: Bu, sıkı bir tembih amacıyladır. Muallimin, öğrencisini uyararak ona nezaret etmesi ve kalbini, alacağı şeylere hazırlaması gerekir. Bunda, Resûl-i Ekrem (as) ın başına gelecek olan üç sıkıntıya da işaret vardır. Mekke'de müşriklerin onu (as), ashâbını ve onları himâye edenleri Şi'b-i Ebî Tâlib'de kuşatma altına alması, hicret amacıyla Mekke'den çıkması ve Uhud Savaşı'nda başına gelenler. Üç kere bırakıvermesindeki hikmet de bu üç sıkıntıdan sonra kolaylığın geleceğine işaret vardır.

Okunan âyetler kalbine yazılmış gibi olan¹ Allah Resûlü (as), bu vahyi alıp kalbi titreyerek² evine dönmek üzere yola çıktı.

Hirâ Dağı'ndaki halvetten dönerken, Resûlullah, birden bire gökyüzünden bir ses duydu. Başını kaldırdı. Bir de baktı ki Hirâ'da kendisine gelen melek (Cebrail) yerle gök arasında bir taht/kürsü üzerinde oturmuş. Resûlullah, bundan çok korktu. Evine dönüp:

“Beni örtün, beni örtün!” dedi. Bunun üzerine onu derhal örttüler.

Resûlullah (as), bu hal üzereyken, Yüce Allah, el-Müddessir Sûresi'nin: “*Ey bürünüp sarınan (Resûlüm)! Kalk ve (insanları) uyar. Sadece Rabbini büyük tanı. Elbiseni tertemiz tut. Kötü şeyleri terk et*”³ meâlindeki ilk âyetlerini ona (as) vahyetti.⁴

Yahut bütün bunlar; dünyada, berzahta ve âhiretteki kolaylıklara işaretlerdir. Bkz. Şâmî, II,239.

¹ İbn Hişâm, I,253.

² Hz. Muhammed'in (as) kalbinin titremesi, alışılmıştan dışında bir durumla karşılaşmış olmasındandır. Beşerî tabiatı bundan ürkmüş ve bu durumda bir şey düşünmemiştir. Çünkü peygamberlik, beşerî tabiatın tümünü ortadan kaldırmaz. Bkz. Şâmî, II,241.

³ el-Müddessir Sûresi 74/1-5. “Riciz/kötü şeyler”, putlar demektir. Bkz. Müslim, “İman” 1/73.

⁴ -Emîrû'l-müminîn fi'l-hadîs- Ebû Hâtim Muhammed b. İdrîs b. Münzir er-Râzî (195-277/810-890), Hz. Peygamber'e ilk olarak hangi âyetlerin indiği problemini [yani el-Alak Sûresi'nin ilk beş âyeti mi? Yoksa el-Müddessir Sûresi'nin ilk beş âyetinin mi nazil olduğu meselesi: ikinci şıkla ilgili rivâyetler için bkz. Buhârî, “Vahiy”, 2; “Tefsîr”, 65/74; Müslim, “İman”, 1/73; İbn Receb, *Fethu'l-Bârî*, XIV,130 (eş-Şâmile Cd); İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VIII,721 (eş-Şâmile Cd)] yukarıda naklettiğimiz kendisine ait olay sıralamasıyla çözmüştür. Ebû Hâtim'e göre “Peygamber'e ilk olarak hangi âyetlerin indiği konusunda iki tür rivâyetin nakledilmesi hadîs ilminde/sanatında meleke, maharet ve derinlik sahibi olmayan kişileri yanılgıya düşürmüştür”. Resûlullah'ın Cebrâil'le olan ilk mülakatında el-Alak Sûresi'nin ilk beş âyeti, hemen ardından Hirâ Dağı'ndaki halvetinden dönerken yaşadığı zikredilen olayın ardından ise el-Müddessir Sûresi'nin ilk beş âyeti indirilmiştir (Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî el-Büstî (ö. 354/965), *es-Sîretü'n-Nebeviyye ve Ahbari'l-Hulefa*, Beyrut 1987, s. 67). İbn İshâk'ın fetret-i vahiyden sonra ed-Duhâ Sûresi'nin indirildiğini bildirmesi bu görüşü teyit eder (İbn Hişâm, I,257-259; Şâmî, II,271-272). Fetret-i vahiyden sonra ilk olarak el-Müddessir Sûresi'nin ilk beş âyetinin nâzil olduğu, ed-Duhâ Sûresi'nin ise birkaç gecelik fasıladan sonra nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir (İbn Kesîr, I,413-414). İbn Kesîr'e göre ise fetret-i vahiyden sonra ilk olarak: el-Müddessir Sûresi'nin ilk beş âyeti inmiştir. Nâzil olan ilk âyetlerin, el-Müddessir Sûresi'nin başındaki âyetler olduğu, Cabir b. Abdillâh el-Ensârî tarafından ifade edilmiştir. Fakat uygun olan şu ki, onun bu sözlerini, vahiy gecikmesinden sonra

Aradan çok geçmeden korku ve heyecanı dinen Resûlullah, olup bitenleri Hz. Hatice'ye haber verdi ve:

“Başıma bir şey geleceğinden korktum” dedi.

Hz. Hatice (r.anha): “Hayır, korkma! Allah’a yemin ederim ki, Allah hiçbir vakit seni mahzun etmez/utandırmaz. Çünkü sen akrabana bakarsın, doğru konuşursun, işini görmekten aciz olanların ağırlığını yüklenirsin, fakire verir, kimsenin kazandıramayacağını kazandırırın, misafiri ağırlarsın, hak yolunda zuhur eden hâdiselerde (halka) yardım edersin” dedi.

Bundan sonra Hz. Hatice, Peygamber’i alıp amcası oğlu Varaka b. Nevfel’e götürdü.¹ Varaka gözlerine körlük gelmiş çok ileri yaşta bir ihtiyardı. Bu zat, Câhiliye zamanında Hıristiyan olmuş bir kimseydi. İbranîce yazı bilir ve İncil’den Allah’ın dilediği miktarda bâzı şeyleri İbranîce yazardı.²

inen ilk ayetler şeklinde anlamak gerekir. Çünkü Câbir’in rivayetinin başında da Cebrâil’in Resûlullah’a ikinci kez gelişinden söz edilir. Sonra yine bu rivayette: “.....fetret-i vahiyden söz ederken...” ibaresi geçmektedir ki bu da daha önce vahyin geldiğine bir delildir (*es-Sîretu'n-Nebeviyye*, I,412.). Aslında Câbir’in rivâyeti: “.....fetret-i vahiyden söz ederken...” ibaresiyle nakledildiği gibi “...vahyin başlangıcında...” ibaresiyle de nakledilmiştir. Konuyla ilgili daha geniş bir tahlil için bkz. Şâmî, II,272-276.

¹ İsmâîlî der ki: Bazı kimseler, hadîs ravilerini karalayarak şöyle derler: Hz. Peygamber (as) ın, nübüvvetinde şüpheye düşüp Varaka'ya gitmesi ve Hatice'ye korktuğunu söylemesi nasıl mümkün görülebilir? Cevap: Yüce Allah'ın kâinatta uyguladığı kural şudur: Yüce bir meseleyi kullarına iletmeyi murat ettiği zaman, onun öncesinde hazırlık yaptırır. Hz. Peygamber (as) ın gördüğü sâdik rüyalar, yalnızlık ve tefekkür sevgisi bu mesabededir. Melek ona, alışılmışın dışında ve normalin üstünde bir tarzda, ansızın gelince beşerî tabiatı ondan ürkmüş ve bundan korkuya kapılmıştır. Ayrıca bu durumdayken o (as) düşünmeye de imkân bulamamıştır. Zira nübüvvet, beşerî tabiatların tümünü izale etmez. Öyleyse, alışık olmadığı bir şeyden korkup ürkmesine şaşmamak gerekir. Bundan dolayı, ülfet ve ünsiyet ettiği ailesine dönüp başına gelenleri haber vermiştir. Hz. Hatice de onun yüce ahlâkını ve güzel gidişatını hatırlatarak onu teskin etmiştir. Varaka'nın doğruluğunu, marifetini, eski kitapları okuduğunu yakinen bildiği için de Hz. Peygamber (as) ı ona götürmek istemiştir. Varaka da o sözleri işitince, hak olduğuna inanmış ve itiraf etmiştir. Bkz. Şâmî, II,242-243.

² Müslim'in rivayeti: “Bu zat, Câhiliye zamanında Hıristiyan dînine girmiş bir kimseydi. Arapça yazı bilir ve İncil’den Allah’ın dilediği miktarda bâzı şeyleri Arapça yazardı” şeklindedir. Bkz. “İman”, 1773. [فَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ [وَفِي رِوَايَةِ يُوسُفَ وَمَعْمَرٍ: وَيَكْتُبُ مِنَ الْإِنْجِيلِ بِالْعَرَبِيَّةِ. وَلِمُسْلِمٍ: فَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعَرَبِيَّ. وَالْجَمِيعُ صَحِيحٌ لِأَنَّ وَرَقَةَ تَعَلَّمَ اللِّسَانَ الْعِبْرَانِيَّ وَالْكِتَابَةَ الْعِبْرَانِيَّةَ فَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ كَمَا كَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعَرَبِيَّ. وَالْجَمِيعُ صَحِيحٌ لِأَنَّ وَرَقَةَ تَعَلَّمَ اللِّسَانَ الْعِبْرَانِيَّ وَالْكِتَابَةَ الْعِبْرَانِيَّةَ فَكَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعِبْرَانِيَّ كَمَا كَانَ يَكْتُبُ الْكِتَابَ الْعَرَبِيَّ، لِتَمَكُّنِهِ مِنَ الْكِتَابَيْنِ وَاللِّسَانَيْنِ]. Bkz, İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, I,4 (eş-Şâmîle Cd).

Hiz. Hatice, Varaka'ya: "Amcam oğlu, dinle bak, kardeşinin oğlu ne söylüyor? Dedi.

Varaka: "Ne var kardeşimin oğlu? Diye sorunca, Resûlullah gördüğü şeyleri kendisine haber verdi.

Bunun üzerine Varaka şöyle dedi: "Kutlu olsun! Kutlu olsun! Bu gördüğün Allah'ın Musa'ya gönderdiği Namus-ı Ekber'dir (Cebrâil). Ah keşke senin davet günlerinde genç olsaydım! Kavmin seni (vatanından) çıkaracakları zaman keşke hayatta olsaydım!"

Bunun üzerine Resûlullah: "Onlar beni (vatanımdan¹) çıkaracaklar mı?" diye sordu.

O da: "Evet, senin getirdiğin gibi bir şey getirmiş (vahiy tebliğ etmiş) bir kimse yoktur ki düşmanlığa uğramasın. Şayet senin davet günlerine yetişsem, mutlaka sana destek verip yardım ederim", cevabını verdi.

Çok geçmedi, Varaka vefat etti. Ve ondan sonra bir süre vahiy kesildi.²

"O, Hirâ mağarasında iken Hak kendisine geldi" ifadesi, bir beklenti içinde olmadığı halde Hiz. Muhammed'e vahiy geldiğini bildirir. Nitekim bu hususta Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Sen, bu Kitap'ın sana vahyolunacağını ummuyordun. Bu ancak Rabbinden bir rahmet olarak gelmiştir."³

İlk inen âyetlerden sonra vahiy bir süre gecikti. Buna siyer dilinde fetret-i vahiy denir. İbn Hacer'e göre fetret-i vahiy, bir müddet vahyin gecikmesinden ibarettir.⁴ İsmâilî'ye göre, nübüvveti tesis eden mukaddimelerden biri de fetret-i vahiydir. Vahyin gecikmesinin sebebi, Resûl-i Ekrem'in (as) endişe ve korkularını gidererek vahye iştiyakını sağlamak; böylece tedricen onu (as) risâlet görevine hazırlamak ve alıştırmaktır. Bu fetret, Allah Resûlü'ne ağır gelmiş ve üzümüştür. Zira bu dönemde kendisine Allah tarafından: "Sen Allah'ın Resûlü'sün! Ve kullara gönderilmiş bir elçisin" hitabı gelmemiştir. İşte bunun için, başlanılan görevin tamamlanmak istenmeyişinden endişe etmiş ve üzümüştür.

¹ Süheylî, II,273; Şâmî, II,242.

² Buhârî, "Vahiy", 1; Müslim, "İmân", 1/74; İbn Hişâm, I, 252-254.

³ el-Kasas Sûresi 28/86; İbn Kesîr, I,391.

⁴ eş-Şâmî, II,272.

Nübüvvet yükünü üstlenmeğe ve kendisine gelecek ağırlıklara dayanmaya elverişli hale gelince, vahiy ardi ardına gelmeye başlamıştır.¹

Vahyin gecikme süresinin Mukâtil'in *et-Tefsîr*'inde üç gün olduğu nakledilir. Bu Resûlullah'ın Allah katındaki konumuna daha uygun düşmektedir. Fetret-i vahyin, İbnü'l-Cevzî'nin *et-Tefsîr*'i ile Zeccâc ve Ferrâ'nın *el-Meânî*'sinde 15, Alaeddin Moğultay'ın² (689-762/1290-1361) *ez-Zehr*³ adlı eserinde İbn Abbâs'ın *et-Tefsîr*'inden 40 gün sürdüğü nakledilmiştir. Bütün bunlar, Süheylî'nin fetret-i vahyin iki buçuk sene devam ettiğini bildiren müsned rivayetlerini çürütür. Öyle görünüyor ki vahyin ilk nüzüülünden sonra yaşanan kısa süreli vahiy gecikmeleri (fetret-i vahiy) ile Hz. Peygamber'in bi'sete hazırlık döneminin süresiyle ve bu süre zarfında İsrâfil veya Mikâil'in Hz. Peygamber'e musahabeleri ve bazı sözler öğretilmeleri ile ilgili rivâyetler birbirine karıştırılmış olması muhtemeldir. Hatta altı ay süren sâdık/sâlih rüyalar dönemini de ekleyip fetret-i vahiy üç seneye çıkararak kayıtlar da bulunmaktadır.⁴

İbn İshâk'a göre, fetret-i vahiyden sonra Cebrâil ona ed-Duha Sûresi'ni getirdi. Bu surede, kendisini peygamberlikle üstün kılan Allah, Peygamberini bırakıp unutmamış olduğuna yemin etmiştir. Allah buyuruyor ki: *"Andolsun kuşluk vaktine ve sükûna erdiğinde geceye ki, Rabbin seni bırakmadı ve sana darılmadı. Ahiret/öte dünya senin için bu dünyadan daha hayırlıdır/iyiştir. Rabbin sana, sen gönülden razı oluncaya kadar verecektir."* Yani bu dünyada başarı, ahirette/öte dünyada sevap verecektir. *"O seni öksüz bulup ev bark sahibi etmedi mi? Seni yol bilmez bulup da doğru yola yöneltmedi mi? Seni yoksul bulup zengin etmedi mi? Sakın öksüze zulmetme, el avuç açan yoksulu azarlama"*; yani *"zorba, gururlu/kibirli olma. Allah'ın zayıf/düşkün kullarına karşı sert ve haşın davranma"* buyurmuştur. Allah, Elçisine (as): *"Ve Rabbinin nimetini, minnet ve şükranla an."*⁵

¹ eş-Şâmî, II,276.

² Alaeddin Moğultay b. Kılıç b. Abdillâh el-Bekcerî el-Hikrî el-Hanefî.

³ *ez-Zehru'l-Bâsim fî Sîreti (Siyeri) Ebi'l-Kâsim.*

⁴ Fetret-i vahyin süresi konusunda bkz. Süheylî, II,281-282; Şâmî, II,272-276; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî (ö. 923/1517), *el-Mevâhibü'l-Ledünniyye bi'l-Minehi'l-Muhammediyye*, thk. Salih Ahmed eş-Şâmî, Beyrut 1991, I,213; *Tecrîd Tercemesi*, I,13; Abdullâh Drâz, *Kur'ân'a Giriş*, çev. Salih Akdemir, Ankara 2000, s. 28.

⁵ ed-Duhâ Sûresi 93/1-11; İbn Hişâm, I,257-259.

Bundan sonra Allah Resûlü'ne (as) vahiy bir biri ardınca kesintisiz gelmeye başladı ve hızlandı.¹ Resûlullah ise aile halkından güvendiği kimselere Allah'ın kendisine ve kendi vasıtasıyla bütün kullara nimet olarak verdiği peygamberliğini gizlice anlatmaya başladı.²

Muhammed b. Hafs el-Kufî gibi râvilere göre, Mekkî 6. sûre olan el-Fâtîha tam olarak inen ilk sûredir. Mekke'de seksen iki, Medîne'de ise otuz iki sûre inmiştir.

Kur'ân-ı Kerîm, sûre sûre değil de müteferrik bir şekilde; başka bir deyişle ezberlenmesini ve neşrini kolaylaştırmak gibi hikmetlere binaen 22 sene, 2 ay, 22 gün zarfında âyet âyet indirilmiştir. Cebrâil, vahyedilen âyet veya âyetlerin Kur'ân'da nereye yerleştirileceğini bildirmiştir.³

Ebü'l-Haccâc Mücâhid b. Cebr el-Mekkî el-Mahzûmî (21-103/642-721): "Resûlullah'ın Kur'ân nâzil oldukça onu önce erkeklere sonra kadınlara okuduğunu" bildirmiştir.⁴

İbn Abbas şöyle demiştir: "Resûlullah insanların en cömerdi idi. En cömert olduğu zaman da Ramazan ayı idi. Bu ay Cebrail'in kendisiyle çokça bulunduğu zaman idi. [Zira Cebrâil, senede bir kez Ramazan'da gelerek Kur'ân'ı Hz. Peygamber'e arz ederdi. Hz. Peygamber (as) vefat edeceği sene ise arz iki defa olmuştur (arza-i âhire)⁵]. Cebrâil (as) Ramazan'ın her gecesinde Peygamber'le buluşur ve onunla Kur'ân'ı müdarese ve müzakere ederdi. İşte bundan dolayı Resûlullah hayır

¹ Müslim, "İman", 1/73; Muhammed b. Süleyman er-Rûdânî, *Büyük Hadîs Külliyyatı: Cemû'l-Fevâid min Câmi'il-Usûl ve Mecma'iz-Zevâid*, çev. Naim Erdoğan, İstanbul 1996, III,253.

² İbn Hişâm, I,259.

³ Ahmed b. Ebî Ya'kûb b. Ca'fer b. Vehb b. Vâzih el-Ya'kûbî (292/905?), *Tarih*, Beyrut 1995, II,33-34, 43-44; ayrıca bkz. Beyhakî, VII,142-145; Takiyyüddin Ahmet b. Ali b. Abdilkâdir el-Makrizî (ö. 845/1441), *İmtâ'ü'l-Esmâ' Bimâ Li'n-Nebiyi Mine'l-Ahvâli Ve'l-Emvâli Ve'l-Hefedeti Ve'l-Metâi*, thk. Muhammed Abdülhamid en-Numeyisî, Beyrut 1420/1999, IV,332-335; İbn Hacer, *Fethü'l-Bârî*, VIII,714 Celaleddin b. Abdirrahmân es-Suyûtî, *el-İtkân fi Ulûmi'l-Kur'ân*, Mısır 1951, I,29,30; Şehabeddin Mahmud el-Alûsî (ö. 1270/1854), *Rûhü'l-Meâni*, Mısır 1301, IX,136,200.

⁴ İbn İshâk, s. 128.

⁵ [إِنَّ جِبْرِيْلَ كَانَ يُعَارِضُنِي الْقُرْآنَ كُلَّ سَنَةٍ مَرَّةً، وَإِنَّهُ عَارِضُنِي الْعَامَ مَرَّتَيْنِ، وَلَا أَرَادُ إِلَّا حَضَرَ أَجْلِي، وَإِنَّكَ أَوَّلُ أَهْلِ بَيْتِي لِحَاقًا بِي] Buhârî, "el-Menâkib", 61/25 (126. hadîs); eş-Şâmî, II,226.

dağıtmakta, esmesi engele uğramayan rüzgârdan daha cömert idi.”¹

¹ Buhârî, “Vahiy”, 1/5. Siyer uleması, bi’setten sonra bir süre yıldız kaymalarının görüldüğünü rivâyet etmiştir. Bkz. İbn İshâk, s. 90-91; Ebû Ca’fer Muhammed b. Habîb (ö. 245/859), *Kitâbü'l-Muhabber*, nşr. İlse Lichtenstädat, Beyrut ts., s. 10; Ebû Mumammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe ed-Dineverî (213-276/828-889), *el-Maârif*, thk. Servet Ukkâşe, Mısır 1960, s. 150; İbnü'l-Cevzî, I,171.